

Priljudnost.

Priljudnost je ena naj lepših in potrebnejših lastnost, ki se je mora mladina navaditi. Nepriljudni človek zgubi ravno toliko prijatlov, s kolikimi ljudmi se peča, in za katerega ljudje ne marajo, ga tudi kaj ne čislajo, in mu radi ne pomagajo; zapuščen človek pa je nesrečen v človeški družbi. Nepriljudnost tudi zavira, da se omika ne širi med ljudstvom. Nepriljudni človek ne pride v boljše družbe, ampak le med ljudi svoje verste, tedaj se ne more olikati, ter je vedno bolj sirov in neobtesan, in postaja prava nadloga in celó šiba v človeški družbi. — Kje pa izvira nepriljudnost? Nepriljudnost izvira iz nehvaležnosti, in sicer že v naj nježnejših otroških letih. Otroci se radi nepriljudno vedejo pri starših, rodovincih, učениkih i. t. d. Učēnik mora tedaj na vse take otroške pregreške na tanko paziti, jih odvracati in zatirati, kolikor in kedar more. Če učēnik navadi otroke, da so med sabo in do svojih prednikov vedno priljudni, jim neizrečeno veliko dobrega stori. Tudi je znano, da v mladih letih vsake opominjevanja desetkrat več zdajo, kakor pozneje, kedar je človek že odrasčen in mu je sirovost že vkoreninjena. Ako tedaj učēnik pri nehvaležnih otrocih z besedo nič ne opravi, naj jih sili, da se vselej pri vsaki priliki hvaležno obnašajo. Zeló žalostno je, če učēnec, ki komaj stopi iz šole, pa že svojega učēnika ne pogleda več, kedar ga sreča. Tak otrok kaže zeló sirovo in hudobno serce, in obeta prav slabo prihodnost. Tako ostudno obnašanje gotovo hudo žali učēnika, pa mu tudi očita, da je morda učēnce premalo učil in napeljeval, da bi bili priljudni in hvaležni. — on —

Pedagogične pisma.

Danes, ljubi moj Barovič, se hočeva pomenkovati od tega, kako naj učēnik v šoli govori. Rekel boš, to je pač nepotrebno, da bi od tega kaj govorila: tič poje, kakor mu je Bog kljun vstvaril; človek pa govori, kakor mu je Bog jezik naredil, — sej je Bog sam Mojzesu rekel: „Kdo je naredil usta človeku? kdo stori mutastega in gluhega? Ali ne jaz?“ Ali, ljubi moj, le nekoliko počakaj, kaj ne veš, da še ptičke učē vižice peti, in Mojzes se je le izgovarjal, ker se je bal ošabnega Faraona. Od tega

tudi mi dva ne bova govorila, kako naj učenik po pravilih govora glas povzdiguje in znižuje, kajti učenik v ljudski šoli ni govornik; menila se bova le, kako naj se obče v šoli govori. To se v dveh besedah dá dopovedati: glasno in umevno, ne preslabo, pa tudi ne premočno. Ako učenik hoče z glasnim govornjenjem pozornost učencev zbuditi in obderžavati, se zelo moti. Godí se v njegovi šoli, kakor v mlinu. Tudi tam nenačajan ropotanje dela nadlego, ali sčasoma se zato celó nič ne menijo; otroci pa se tudi v šoli učenikovega vpitja tako privadijo, kakor ljudje ropotanja v mlinu. Preglasno v šoli govoriti je nepotrebno; ima pa tudi še slabe nasledke za učenika. Mladi učitelji, kateri so za svoj poklic vneti, živost podučevanja v tem iščejo, pa motijo se, in sami sebi na zdravju škodujejo. Kaj ima človek za to, ako po nepotrebnem govorjenji ali vpitji prerano pride pod grudo, med tem ko drugi s pohlevno besedo nič slabše ne podučuje. To človek sčasoma že sam spozná, ali modri človek rad sprejme pameten svet. Od takih pa, ki v divji togoti razsajajo in vpijejo, tukej ne govorimo; taki naj se naj poprej učé poterpeljivosti, preden druge podučujejo. To sicer tudi vsaki vé, da učenik svoj glas povzdigniti mora, da prebudi na duhu zaspane svojeglavne ali razmišljene otroke. Šolovanje človeškemu zdravju ni tako škodljivo, kakor nekteri mislijo ali terdijo; stari učitelji niso tako redke prikazni, le od začetka je treba varovati svojega zdravja, potem se, kakor pravimo, človek uterdi, in govorjenje mu ne stane tako težavno, kakor poprej.

Dalje pa tudi rečem, da naj učenik v šoli nikar preveč ne govori. Pa že vem, kaj mi boš rekel: Govorim toliko, da si jezika ne ukončam, pa vse to malo zda, kaj, ko bi malo govoril! Ali, ljubi moj, počaki, da ti to razložim. Namesto, da bi ti dvakrat ali trikrat eno in tisto reč ponovil, raje poprašaj otroka, kako te razumé. Iz otrokovega odgovora boš že spoznal, kaj ti je treba še povedati. Nikar pa ne prašaj otroka s temi besedami: Ali si me razumel? Tako boš malo kedaj resnico zvedel. Veliko je ljudi, ki radi slišijo sami sebe govoriti, ki jih veseli, ako množica v nje zijá in jih občuduje; ali učenik mora o svojem času govoriti in molčati. Starim modrijanom je bil naj pametnejši tisti, ki je znal molčati; to pa moramo tako razumeti, da pravi čas govoriti in molčati je naj večja čednost. Nihče, tudi, kdor si ni sam skusil, ne verjame, kako kratko

misleči so otroci; hitro se naveličajo poslušati, in postanejo nepokojni; ali če so na videz mirni, njih duh je daleč proč od njih. Kaj boš tedaj storil, moj Barovič, kedar boš otrokom kaj razlagal? — Pripoved in zgodb pa se otroci nikdar ne naveličajo poslušati, in srečen učitelj, kateri ima dar, da zna otrokom lepo pripovedovati. To pa ni tako lahko, kakor si kdo misli — pripovedovati tako, da je prijetno slišati in podučno. In vendar je to edina pot, po kateri se um pri nezrelih otrocih zbuja. Kedar boš otrokom kej pripovedoval, ljubi moj sobrat, vprašaj vselej sam sebe, zakaj boš pripovedoval, in kako boš pripovedoval, in tvoje pripovedi se bodo otrokom prikupile in njih serca požlahnile.

Svoje dni sem bil na Gorenskem pri šolskem izpraševanju. Učitelj Dolenc je lepoglasno, razumljivo in krepko govoril, samo pa svojem kraju jo je zavijal; tudi otroci so dobro in glasno odgovarjali, pa tudi po dolenski zavijali. „Glejte no“, sem si mislil, „gorenski otroci, ki še nikdar niso Dolencev razun učenika vidili, zavijajo jo že po uni šegi!“ Kaj praviš, ljubi moj, zakaj sem ti to povedal? Mar sem hotel učenika grajati? Nikakor ne; sej sem ti povedal, da ga je bilo prijetno poslušati. Kedar slišiš otroke v šoli odgovarjati, lahko tudi posnameš, kako učenik podučuje; lahko bodeš spoznal, ali učenik v šoli pravilno govori, ali pa je dobil slovensčino le v kremplje. Beseda učenikova je otrokom vseskozi v izgled in posnemanje. Cerkev in šola sta veliko neslovenskih in popačenih besed med ljudstvo zatrosila; duhovniki pa sedaj večidel lepo in pravilno govoré slovensčino, tedaj naj tudi učitelj to stori. Pa je že taka, pišemo pravilno, ali govorimo tako, kakor nas je mati učila. Ali smešnosti in posebnosti v govorjenju se mora pa učitelj po vsaki ceni anati, kar je opomnil tudi častiti dopisnik v „Tovaršu“ pripovedovaje, da je otrok materi doma pravil, da je Bog perve starše postavil v raj raj raj, in tega se je otrok v šoli naučil! — Učenik, ki pravilno govori, tudi zmirom v slovnici podučuje, in to je še dobro, da pri tem nobene druge reči ne zamudi; vse pride, tako rekoč, samo po sebi, — pri številjenju, pisanju uči slovnico.

Da bova mi dva tako mogla učiti slovnico, prizadevajva si, da bova malo več znala, kakor ravno otroke učiva; tedaj hočeva pridno brati slovenske knjige in časopise, pa tudi v slo-

venskem pisanju se vaditi, de nama bo slovensčina bolj gladko tekla; potem bo nama pa tudi mogoče, da bova spesnejše podučevala.

Tvoj prijatelj
Govorič.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XLVII.

U. Hvalil in hvalil si sporočila vipavske, postojnske in črnomeljske šole, ktere vse kažejo tudi v pisavi lep napredek, da je *r* samoglasnik! Pogovarjala sva se sicer že lani o tem in tedaj si mi djal: „Pustiva za zdaj to reč!“ Ali — ker se mi zdi ta reč prevažna, in ker doveršijo najni pomenki v kratkem drugo leto, lotiva se je še letos. Povej mi vendar, zakaj ne posnemaš doslej unih glavnih šol, in kdaj misliš vsaj tudi ti pokazati v svoji pisavi lepi napredek, da je *r* samoglasnik!

T. „Da se resnica prav spozna, je čuti treba dva zvona“.

Čuj, poslušaj torej prvi zvon, ki poje, da je *r* samoglasnik! Prvi je pisal dr. Miklosič, da sta *l* in *r* samoglasnika v staroslovenskem, l. 1850 v „Lautlehre der altslov. sprache“ str. 10. 11. takole:

Von den vocalen *l*, *r*. §. 18. »Die buchstaben *l* und *r* haben im altslovenischen eine zweifache bedeutung: stehen sie im inlaute zwischen consonanten, im welchem falle ihnen stets einer der beiden schwachen vocale *jer*, *jerek* folgen muss, oder bilden sie mit einem der genannten vocale *jer*, *jerek* den anlaut, so sind sie als vocale anzusehen: *pl'n'* (plenus) *čr'n'* (niger) *l'zica* (cochlear) *r'vanije* (rugitus); in jedem andern falle sind diese beiden buchstaben consonanten. wenn man bemerkt, dass diesen beiden buchstaben, so oft sie als vocale auftreten, stets einer der beiden schwachen vocale *jer*, *jerek* folgen muss, so könnte man versucht werden anzunehmen, dass nicht *l* und *r*, sondern die sie begleitenden schwachen vocale die sylbe machen, folglich jene nicht als vocale anzusehen sind, dass daher nicht *pln*, *črn*, *lžica*, *rvanije* sondern etwa *plun*, *črun*, *lužica*, *ruvanije* zu sprechen ist; in dieser annahme könnte man bestärkt werden durch formen wie *slun'ce* ant. hom. *mrozok'* pat. *crik'v'* in späteren glagolitischen handschriften: allein wenn man dagegen erwägt, dass die beiden vocale *l* und *r* auch im sanskrit vorkommen, dass ferner der schwache vocal nicht nur in den freilich nichts